

SISEMINISTEERIUM

REGIONAALARENGU TOETUSEKS

Eesti Saarte Kogu

Väikesaarte keskkonna- ja loodushoid ning puhkemajandus ja turism. Probleemid ja võimalikud lahendused.

MTÜ Eesti Saarte Kogu projekt “Kestlik loodus- ja kultuuripärandi kasutamine väikesaarte majanduses/turismis”

Leo Filippov

Ülesanne: Täpsustada Eesti püriasustusega väikesaartel puhkemajanduse ja turismiga seotud loodus- ja keskkonnanahoiu probleemid ning soovitada neile võimalikke lahenduste leidmist kavandades mh koostööd ametkondade, KOVide ja vabaühenduste vahel.

Analüüsid projektis vaadeldavate püriasustusega väikesaarte külastussurve tõusuga seonduvat loodusressursside kasutamist ning saarte külastajate vajadustele vastava taristu olemasolu ning selle rajamise ja hooldamisega seonduvaid probleeme, selgus et uuringus jäi analüüsimate nende saarte maade ja metsade omandiküsimused, mis on otsustava tähtsusega nende ressursside kasutamisel ja vajaliku külastustaristu rajamisel. Samas selgus väikesaarte püsielanike seas läbiviidud küsitluses, et külastustaristu rajamine ja hooldus (märgistatud matkarajad, infostendid, lõkkeplatsid, vaatlustornid, kuivkäimlad, jäätmemajandus jms) on väga vajalik (90% toetavaid vastuseid).

Lihtsam on olukord seal, kus riik on valdavalt väikesaare maade ja metsade haldaja. Tabelis on toodud riigile kuuluvate maade ja metsade olem väikesaartel. Selgub, et enamik RMK halduses olevast metsamaast on kasutuspiirangutega. Probleemaatiline on, kuidas selliste metsamaade väärtusi rakendada kogukonna hüvanguks? Lahenduste leidmiseks on väikesaarte kogukondadel vaja teha head koostööd RMK ja Keskkonnaameti asjatundjatega.

Väikesaarte loodusressursi kasutamine on reeglina kitsendatud erinevate loodus- ja maastiku-kaitseliste piirangutega. Piirangute seadmise eesmärgiks on väärtustada ja kaitsta kohalikke loodus- ja pärandkultuuri väärtusi. Seda asjaolu ei pea käsitlema arengutakistusena, vaid ühe arengueeldusena. Ainult koostöös erinevate huvigruppidega on võimalik leida jätkusuutlikud lahendused tegutsemiseks saare looduses, maastikus ja majandusruumis.

Loodushoiu ja kohaliku elu sh külastajatega seotud probleemide lahendamise edukus tekib riigi, omavalitsuse ja kohaliku kogukonna koostöös. Kuna huvigruppe on palju ja huvid tihti vastakad, siis läbirääkimised ja koostöö saavutamine on väga oluline.

Loetleme siin põhilised huvigrupid:

Ametkonnad, eelkõige Keskkonnaamet, Keskkonnainspeksioon ja RMK, kus on olemas asjakohane oskusteave ja hallatavad andmebaasid, on huvitatud ja vastutavad, et loodus- ja pärandkultuuriväärtused oleksid kaitstud ning majandatud paimal eesmärgipärasel viisil.

Kohalikku omavalitsust (eelkõige saarvaldu) huvitab saare atraktiivsuse kasv, tulubaasi suurenemine, tööhõive kasv, kohaliku elanikkonna arvu suurenemine.

Maaomanikud soovivad maad omada, kuna see on nende sünni- ja kodupaik või päritud esivanematelt, sooritada ka ostu-müügitehinguid, kasutada puhkuseks, puhkekohtade väljaüürimiseks. Osadele neist ei meeldi turistide rohkus ja sellega kaasnevad ebameeldivused.

Turismiettevõtted, turistid ja (loodus)huvilised on huvitatud juurdepääsust võimalikult paljudele loodusväärtustele, infrastruktuuri olemasolust, aktiivse puhkuse erinevatest vormidest, liikumispiirangute viimisest miinimumini.

Püsielanikud ja neid koondavad organisatsioonid peaksid osundama kitsaskohtadele ja probleemidele külastajate, heakorra ja kaitsereežiimi osas. **Väikesaartel, eelkõige nendel, mis on eemalasuva valla hallata, tuleks tõsiselt mõelda MTÜ-de moodustamisele, kes võiksid tegeleda kohaliku elu arendamisega sh ka külastajate vastuvõtuks vajaliku taristu loomise ja selle hooldamisega näit KIK-i toetusel! Selleks peab nende põhikiri sisaldama vastavat sätet.**

Loodusteadlased on huvitatud saarte loodusväärtuste säilimisest ja teaduslike uuringute läbiviimise võimalustest. Nende abil on koostatud ka enamuse kaitsekorralduskavadest, millest leiab vajadusel need inimesed, kes on kompetentsed saare loodushoiu küsimustes.

Jahimehed – nende korraldada ka väikesaartel röövulukite arvukus.

Kalamehed – Kihnu, Manija, Piirissaare, Prangli meeste põhiline töö ja ka võimalus pakkuda teenust saarte külastajatele-harrastuskalameestele.

Loodussäästlike muutuste ja jätkusuutliku arengu eelduseks on dialoog kõigi teemakohaste huvigruppidega. Pea kõikide väikesaarte loodus- ja pärandkultuuriväärtuste hoiuks on koostatud põhjalikud kaitsekorralduskavad (vt kokkuvõtet neist allpool!). Nende edukaks elluviimiseks tuleb ametkondadel korraldada regulaarseid kohtumisi nimetatud huvigruppidega, et selgitada kaitsealal planeeritavaid või vajalikke tegevusi ja neid põhjendada ning informeerida kohalikku elanikkonda sellega kaasnevatest võimalustest.

Reeglina ei kajasta väikesaarte kodulehed üldse või kajastavad ainult mõne lausega loodushoiu ja kaitsekorralduse temaatikat. Ettepanek on läbi mõelda ja kavandada väikesaartele (ühtses formaadis?) loodus- ja pärandkultuurihoiu teabe nähtavus ja kättesaadavus, nii et sellest oleks kasu nii saare elanikele kui ka külalistele. Samuti on vaja valmistada ette ja trükkida kaitseala loodus- ja vaatamisväärsusi tutvustavaid voldikkaarte, kuhu kantakse ka soovitatavad liikumisteed ja -rajad, antakse juhised kaitsealal käitumiseks, ülevaade kaitsekorrast ja vastutavate institutsioonide või isikute kontaktandmetest. Voldikkaarte saab jagada saare külastajatele, näiteks lähtesadamates ja ülevedajate poolt ning sageli külastatavates paikades.

Väikesaarte kasvavad külastusvood ja loodus-ning pärandkultuurihoid ei tohi vastanduda, vaid tuleb otsida ning leida edasiviivaid tasakaalustatud lahendusi, mis on saavutatavad vaid siis kui väikesaarte kogukonnad tunnetavad seatud eesmärkide vajadust ning osalevad ise nende saavutamisel.

Tabel 1 Eesti väikesaarte RMK majandatavate inventeeritud maade pindala (ha)

Saar	Üldpindala	Metsamaa			
		Kokku	Rangelt kaitstav	Majandus-piirangutega	Majandatav
Muhu	637.7	554.6	90.7	123.0	340.9
Ruhnu	305.1	261.8	41.3	210.5	10.0
Abruka	351.5	328.0	259.6	68.4	0.0
Vahase	0.0	0.0			
Vilsandi	32.1	2.3	0.0	2.3	0.0
Kesse	70.8	47.1	47.1	0.0	0.0
Kõinastu	0.0	0.0			
Vormsi	608.0	472.9	32.5	216.8	223.6
Osmussaar	454.5	28.4	22.5	5.9	
Kihnu	167.5	158.7	38.8	114.0	5.9
Manija	0.0	0.0			
Sorgu	0.0	0.0			
Piirissaar	341.0	84.7	84.7	0.0	0.0
Suur-Pakri	21.9	1.3	0.0	1.3	0.0
Väike-Pakri	729.8	263.2	0.0	263.2	0.0
Prangli	0.0	0.0			
Aegna	293.1	231.3	143.5	87.8	0.0
Naissaar	1711.5	1592.2	547.9	1044.3	0.0

Andmed RMK metsakorraldustalituse juhatajalt, Veiko Eltermann, 27.02.2015

Kokkuvõte väikesaarte kaitsealadest

Abruka looduskaitseala ja Abruka hoiuala, mida haarab ühine kaitsekorralduskava, paiknevad Abruka saarel ja Abrukat ümbritsevatel laidudel (Vahase, Kasselaid, Linnusitamaa). Kaitstavate aladega on kaetud praktiliselt kogu saar, vaid Abruka põhjaosas olev küla ei asu kaitsereežiimiga alal. Samas kuulub riigile alla 40 % maast, millest valdav osa (74%) on rangelt kaitstav mets. Peale tuntud Abruka laialehise metsa on Abruka saare väärtusteks rannaniidud, puisniidud ja lood, mille soodne seisund on tagatud vaid õige hoolduse korral. Saarelisusest tingituna on Abrukal rikas kultuuripärand ja säilitamist väärt maastikud. Kaitsekorralduskavas on suurt tähelepanu pööratud pool-looduslike koosluste hooldamise ja taastamise jätkumisele ning laiendamisele koostöös põllumajandusettevõtjate ja maaomanikega.

Abrukat külastab suveperioodil tuhandeid inimesi. Rekreatiivse väärtuse tõstmiseks nähakse kaitsekorralduskavas ette olemasoleva matkaraja edasiarendamist (sealhulgas Abruka tuletorni juurdepääsuvõimaluste parandamist), telkimiskoha rajamist, pärandkultuuriobjektide korrastamist ja arendamist ning saare teede korrashoidu. Vald on seda teinudki, aga küsimus on,

kes peaks toimetama RMK-le kuuluvatel maadel?

Kaitsekorralduskava tulemuslikkus hinnatakse vähemalt kord kaitsekorraldusperioodi jooksul ala(de) valitseja poolt. Probleemiks on, et poollooduslikest kooslustest on kasutuses vähem kui pool kõigist inventeeritud poollooduslikest kooslustest - karjatamiskoormused ei ole piisavad. Teiseks suureks probleemiks on kiskjate (rebane, kährrik) arvukuse reguleerimine laidudel. Täna olukorras pärsib kiskjate arvukuse reguleerimist see, et kohalike elanikel ei ole jahiõigust. Abruka koos laidudega kuulub RMK Kuressaare jahipiirkonda, kust kohalikud jahimehed peavad jahilubasid ostma. Abruka puhul tuleks kaaluda iseseisva jahipiirkonna moodustamist¹

Kesselaiu maastikukaitseala

Kesselaiu maastikukaitsealasse kuulub Kesse pank ja sellel kasvav 60 ha suurune mets. Kaitseala eesmärk on haruldaste ja teadusliku väärtusega aluspõhja kivimite, ranna-astangu ja seal paikneva lookuusiku, haruldaste taimeliikide ja poollooduslike koosluste säilitamine ja kaitse.

Kaitseala maa- ja veeala jaguneb vastavalt kaitsekorra eripärade ja majandustegevuse piiramise astmele sihtkaitsevööndiks ja kaheks piiranguvööndiks. Kaitseala valitseja on Keskkonnaamet. Riigile kuulub 41% Kesse maadest, millest 47 ha moodustab range kaitse all olev mets (vt tabel).

Telkimine ja lõkke tegemine kaitsealal on lubatud ainult kaitseala valitseja nõusolekul selleks kaitseala valitseja poolt ettevalmistatud ja tähistatud paikades. Telkimine ja lõkke tegemine õuemaal on lubatud omaniku loal.

Kaitsealal on lubatud kuni 20 osalejaga rahvaürituste korraldamine selleks ettevalmistamata kohtades. Rohkem kui 20 osalejaga rahvaürituste korraldamine selleks ettevalmistamata kohtades on lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul².

Ruhnu hoiuala

Ruhnu hoiuala on moodustatud elupaigatüüpide ning kaitsealuste linnuliikide elupaikade kaitseks. Hoiuala koos piirneva Ruhnu merikotka püsielupaigaga kuulub üle-euroopalisse Natura 2000 võrgustikku Ruhnu loodusala (pindala 872,6 ha, neist riigimaid kolmel katastriüksusel kogupindalaga 281,7 ha (valdavalt majanduspiirangutega metsamaa) ning jätkuvalt riigi omandis maid on 126,3 ha). Kogu hoiuala territoorium jääb Lääne-Eesti BKA koosseisu. Hoiualal. Ruhnu loodusala on üks ürglooduse objekt – Flisbacka järsak, mis asub Ruhnu saare kirderannal ning 17 pärandkultuuri objekti.

Hoiualal on suurima puhkeväärtusega saare idaosa männimetsad ning liivane mererand. Peamised saare külustusobjektid jäävad väljapoole hoiuala territooriumi. Elupaikade ja liikide puhul võib probleemiks osutuda liigne või halvasti korraldatud külustus. Luited ja liivadel kasvavad männikud on väikese koormustaluvusega ja tundlikud tallamise suhtes. Tallamine luitealal ohustab kohati samblikumännikute alustaimestikku ning luidete taimkonda, muutes liivad liikuvaks. Tallamisest on eelkõige mõjutatud Limo randa suunduvad teeäärsed alad. Kuna suvel kasvab saare elanikkond mitmekordseks, on selgelt täheldatav ka suvitajate-matkajate mõju luitelisele maastikule. Ruhnu hoiualal puuduvad RMK külustusrajatised ning hoiuala tutvustavad infotahvlid. Kohalikul initsiatiivil on paigaldatud külustusobjektide juurde suunavaid viitasid. Hoiualast väljaspool külas on infostend, mis tutvustab Ruhnu peamisi vaatamisväärsusi ning sisaldab kontakte saare turismiettevõtjate kohta. Paigaldatud on mitmeid prügikaste peamiste külustusobjektide juurde.³

1 - Abruka hoiuala ja Abruka looduskaitseala kaitsekorralduskava 2011-2020.

<http://loodus.keskkonnainfo.ee/eelis/GetFile.aspx?fail=-381321612>; VV määrus nr 132, 08.05.2007, Abruka looduskaitseala kaitse-eeskiri. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13293405>

2 - VV määrus nr 184, 05.05.2004, Kesselaiu maastikukaitseala kaitse-eeskiri. <https://www.riigiteataja.ee/akt/753023>

3 - Ruhnu hoiuala kaitsekorralduskava 2015-2024.

Vilsandi

Vilsandi saar (875 ha) on osa Vilsandi rahvuspargist, mis hõlmab kokku 7497 ha maismaad ning 16 263 ha veeosa. Suurem osa Vilsandi rahvuspargi maismaast on eraomandis, riigile kuulub hetkel rahvuspargi maa-alast eraomandiga võrreldes vaid väike osa, vähem kui kümnendik.

Looduskaitseaduses (2004) on Vilsandi RP põhieesmärgina sätestatud Lääne-Eesti saarestiku rannikumaastike looduse ja kultuuripärandi kaitse. Rahvuspark on arvatud Natura 2000 võrgustikku kuuluvaks loodus- ja linnualaks ning Ramsari rahvusvaheliselt oluliste märgalade hulka. Rahvuspark kuulub Lääne-Eesti Saarestiku Biosfäärikaitsealasse.

Kaitsealal leidub suurel hulgal erinevaid geoloogilisi väärtusi (pangad, kaljurannad, kivistised ja rannikuprotsessid) ning palju erinevaid looduslikke ja poollooduslikke kooslusi, millest tuleneb väga mitmekesine taimestik ja loomastik. Lisaks on alal pikk looduskaitse ajalugu ning omanäoline pärandkultuur. Kõik need väärtused loovad väga head eeldused loodusõppe ja –turismi arendamiseks kaitsealal. Hetkeseisuga ei ole rahvuspargis looduse või pärandkultuuri õpperadasid, mistõttu loodusõppe ja -turismi potentsiaal alal on suures osas kasutamata.⁴ Riik on siia rajanud matkarajad Käkisilma-Vilsandi ning kaks matkarada saarel (vt <http://loodusegakoos.ee/kuhuminna/voimaluste-otsing>

Prangli loodusala

Prangli loodusala koosneb Prangli maastikukaitsealast (139 ha), mille koosseisu jääb ka Aksisaar ja Prangli hoiualast (1113 ha), mis hõlmab Prangli saare põhja-, lääne- ja edelapoolse rannikuala koos väikesaarte, rannikulõugaste, karide ja madalaveelise veealaga meres. Prangli saare väärtus seisneb praegu eelkõige looduslikus mitmekesisuses ja kultuurilises omapäras. Järjest enam leiab saar kasutust puhkealana. Seoses mootorsõidukite lisandumisega ja nende kontrollimatu liikumisega looduses on tekitatud olulist kahju saare õrnale looduskooslusele.

Traditsioonilist maastikupilti muudab võsastumine, kuna loomade karjatamine saarel on peaolematu. Vaid üksikud lehmapidajad on Pranglil veel alles.

Pranglil ei ole praktiliselt riigile kuuluvat maad ega metsa (vaid 0,4 ha), kuid oluline osamaast (172,7 ha) on määratlemata ja seega katastrisse kandmata. Selle maa hulka kuulub niimetsamaad, kuid kõige enam rohumaad. Põhilise osa sellest moodustavad Prangli saare lääneosa rannarohumaad, mis on viimase 60 aasta jooksul merest kerkinud ja seega maauksused nendele ei laiene. Nii on tekkinud suured alad ei kellegi kuuluvat maad.

Vastavalt Prangli maastikukaitseala kaitse-eeskirjadele on **kaitsealal kõige olulisemad piirangud tavainimesele järgmised:**

- Mootorsõidukiga on lubatud sõita vaid selleks ettenähtud teedel, jalgrattaga ka radadel.
- Sihtkaitsevööndis on lubatud ürituste korraldamine kuni 20 inimesega, piiranguvööndis kuni 50 inimesega. Suurema inimeste arvu puhul tuleb taotleda kaitseala valitseja luba.
- telkimine ja lõkketegemine on lubatud vaid selleks määratud ja ettevalmistatud kohas.⁵

Loodusala loodusväärtuste tutvustamine on seotud eelkõige turismiga. Saarte külastajatele pakutakse majutuse kõrval ka saarte loodusega tutvumise võimalusi. Selleks on niijalgsimatkad, autodega looduskaunitesse paikadesse sõitmine kuid ka Aksi saare

http://www.keskkonnaamet.ee/public/ajutine/Ruhnu_HA_KKK_15.10.2014.pdf

4 -Vilsandi rahvuspargi kaitsekorralduskava 2012-2016.

http://www.keskkonnaamet.ee/public/Vilsandi_RP_KKK_2012-2016.pdf

5 -Prangli loodusala kaitsekorralduskava 2014-2023. Eelnõu.

http://www.viimsivald.ee/public/Prangli_loodusala_KKK_eelnou_22.01.13.pdf

külastaminemootorpaatidega. Tegemist on tavaliselt meelelahutust pakkuvate sõitudega, kus puudub loodusõpe ja kaitseala kaitsekorraga tutvumine. Suvel on tallamisõrnade koosluste, eelkõige luited, külastuskoormus kõrge. Täpsemad andmed inimeste arvu kohta puuduvad. Külastuskoormust ei ole vaja vähendada, kuid on vajalik selle suunamine ja reguleerimine. Praegu on loodusobjektide tähistus mittepiisav, puuduvad vajaliku teabega infostendid, liikumine on reguleerimata, eriti tähtis on see mootorsõidukite puhul. Reguleeritud õppehariduslikku tegevust alal ei toimu. Loodusalal on praegu reaalselt olemas kaks Prangli maastikukaitseala piiranguvööndi tähist.

Pikemas perspektiivis on vaja saavutada seda, et külastajad liiguksid luitalal (nii avatud kui metsastunud) ainult tähistatud liikumisradadel. Saarel oleks loodust tundev giid, kes osutaks vastavat teenust ja korraldaks ka ise loodusmatku. Külastuskoormuse olulise suurenemise korral oleks võimalik seda kvantitatiivselt reguleerida. Kaaluda inspektor-metsavahi töökoha loomist, kelle ülesandeks on kaitsealadel toimuva ja metsade seire, saarte järelvalve (ka Aksi ja Keri), õigusrikkumiste tuvastamine vastavalt Viimsi valla arengukavas toodud ettepanekule. Pranglil on muuseumis ka eraldi loodusväärtusi käsitlev osa. Vt

<http://www.prangli.ee/MAASTIKUKAITSE>

Naissaare Looduspark

Kaitseala põhieesmärk on Naissaare looduskompleksi, hinnaliste maastikuelementide, kultuuripärandi ja rekreatsiooniväärtuste kaitse. Kaitseala maa-ala jaguneb vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele piiranguvööndiks ja üheksaks sihtkaitsevööndiks (Mustametsa luite, Savikalda, Järvisaare rannametsa, Kunila soo, Taani Kuninga aia, Suurmäe, Bletkärru ja Sinkarka soo, Storkärru soo, Laanekuusiku).⁶ Kuna riik /RMK on Naissaare põhiline maa- ja metsaomanik (92% saarest kuulub riigile), siis on siin ka hästi kirjeldatud kolm RMK matkarada. Vt <http://loodusegakoos.ee/kuhuminna/voimaluste-otsing>

Aegna maastikukaitseala

Aegna MKA, pindalaga 301 ha, hõlmab kogu saare ning on osa Tallinna linna Kesklinna linnaosa haldusterritooriumist. Kaitseala maakasutusest kuulub 293,1 ha (98%) RMK haldusesse. Ülejäänud maa kuulub umbes 30 kinnistu (või siis ehitise-vallasasja) näol ca 15-le omanikule. Valdavalt on tegemist elamu/suvila teenindusmaaga.⁷ Saarel on matkarajad ning ka laialdast kasutust omav loodusõppekeskus. Saare loodus- ja pärandkultuuriväärtusi tutvustav materjal nende kohalike elanike poolt hallataval kodulehel on eeskuju vääriv (vt lähemalt <http://www.aegna.ee/huvitav-info/erinevad-matkarajad/>).

Osmussaare maastikukaitseala

Osmussaare maastikukaitseala on loodud 1996.a. haruldaste ja teadusliku väärtusega geoloogiliste objektide (aluspõhjakiivimite paljandite, rannavallide, rändrahnude) ning eluslooduse koosluste, mis kõik koos moodustavad väärtusliku maastiku, kaitseks.

Maastikulistest väärtustest on olulisemad pankrannik, klibuväljad, ligidal asuva Neugrundi meteoriidikraatri ringvallist pärit bretšarahnud, rannikulõukad ja alvarid. Väärtuslikud on ka siinsed pärandkooslused ja pärandkultuuri objektid.

Osmussaare maastikukaitseala jaguneb 2ks sihtkaitsevööndiks (Osmussaare, Tiiru) ning 3ks piiranguvööndiks (Tuletorni, Bieni, Lõunasadama).

6 -VV määrus nr 38, 24.01.2001, Naissaare Looduspargi kaitse-eeskiri.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/980086>

7 - Aegna maastikukaitseala kaitsekorralduskava 2012-2021.
<http://loodus.keskkonnainfo.ee/eelis/GetFile.aspx?fail=-2143453580>

Osmussaare maastikukaitseala kuulub rahvusvahelise tähtsusega märgalade ehk Ramsari alade varinimekirja. Natura 2000 võrgustikus jääb kaitseala Nõva-Osmussaare hoiualasse. Kaitseala valitseja on Keskkonnaamet.

Kaitsekooralduskavas on märgitud, et seoses saareliste tingimustega võib vajada toetamist loomade iga-aastane transport mandri ja saare vahel. See võimaldab vegetatsiooniperioodil suurendada saarel olevate loomade arvu ning karjatamiskoormust.

Osmussaarel on ettevalmistatud laagriplatsid, mis asuvad asuvad Lõunasadama piirkonnas, Lihlhamne lõunaosas ning Kaksikute juures. Olemasolev lõkke- ja telkimiskohtade arv ja paigutus on praegust külastuskoormust (1500 - 2000 inimest aastas) arvestades piisav.

Kõigis laagrikohtades on lõksetegemise koht. Kuna saarel napib metsa, siis on soovitatav külastajatel küttepuud kaasa võtta või kasutada priimuseid. Vajalik on laagriplatside iganädalane ülevaatus (maist oktoobrini), jäätmete koristamine laagriplatsidel ja saart läbivate teede ääres ning kuivkäimlate korrashoid saarel. Prügikonteinereid saarel külastajate jaoks pole – prügi on palutud endaga mandrile kaasa võtta, kuna prügiveo korraldamine saarelt on liiga kulukas. Seda korraldavad turismiteenuse osutajad (saare püsielanikud). Saarel olevate laagrikohtade kaardiga kodukorda levitatakse külastajate seas ülevaedajate kaudu ning internetis ja RMK poolt arendatavas Osmussaare teabekeskuses ja valla poolt loodud Osmussaare teabepunktis.⁸

RMK matkaraja kirjeldus vt <http://loodusegakoos.ee/kuhuminna/voimaluste-otsing>

Vormsi maastikukaitseala

Vormsi maastikukaitseala kaitse-eesmärk on kaitsta Lääne-Eesti saarestiku omapärast ja kergesti haavatavat loodusmaastikku ning piirkonnale iseloomulikke ohustatud pärand- kultuurmaastikke, linnu- ja taimeliike ning kaitstavate liikide elu- ja rändepeatuspaiku ning elupaigatüüpe.

Kaitseala maa- ja veeala jaguneb vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele kolmeks sihtkaitsevööndiks (Rumpo, Hosby ja Rälby) ning kuueks piiranguvööndiks (Saxby, Prästviigi, Diby piiranguvöönd, Rumpo, Huitbergi ja Kärrsläti). Vormsi maastikukaitseala on osa Väinamere hoiualast, mis kuulub ka rahvusvahelise tähtsusega Väinamere linnuala (TLA, ingl. k IBA, kood EE067), Natura 2000 võrgustiku Väinamere linnu- ja loodusala (EE0040001; EUNIS andmebaas <http://eunis.eea.europa.eu/sites-factsheet.jsp?idsite=EE0040001>) ning Lääne-Eesti saarestiku biosfääri kaitseala koosseisu.⁹

Hoiuala valitseja on Keskkonnaameti Hiiu-Lääne-Saare regioon. Riigile kuuluvaid maid ja metsi on Vormsis vähe – vaid ca 6,5% saare pindlast.. Siiski on Vormsil on RMK poolt rajatud 3 matkarada (Allika 1,2 km, Huitbergi 3 km ja Rumpo 5 km). Vt

<http://loodusegakoos.ee/kuhuminna/voimaluste-otsing>. Need matkarajad on ei ole kuidagi seotud ülejäänud turismitaristuga saarel - Vormsi saare koduleht ei kajasta neid matkaradu ega ka seda, et üldse on olemas Vormsi maastikukaitseala!

8 -VV määrus nr 107, 05.08.2010, Osmussaare maastikukaitseala kaitse-eeskiri.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/13348382>

Osmussaare maastikukaitseala kaitsekorralduskava 2010-2014.

http://www.odensholm.se/Dokument/Osmussaare_MKA_KKK_2010_2014.pdf

9 -VV määrus nr 264, 01.08.2000, Vormsi maastikukaitseala kaitse-eeskiri.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/12832053>

Väinamere hoiuala mereosa kaitsekorralduskava aastateks 2009-2018.

http://www.balticseaportal.net/media/upload/File/Vainamere_KKK_07.07.09.pdf

Piirissaar

Piirissaare kuulub Peipsiveere looduskaitseala koosseisu.¹⁰ Eelnevalt on saar olnud eraldi kaitse all kohaliku tähtsusega zooloogilis-botaanilise kaitsealana. Natura 2000 võrgustiku alade nimekirjas on Piirissaare linnuala, mis on arvatud ka on arvatud Ramsari alade hulka. Kaitse-eesmärgiks on muuhulgas Piirissaare ökosüsteemide ning rannamaastike säilitamine, kaitse, uurimine ja tutvustamine.

Looduslikelt tingimustelt sarnaneb Piirissaar Emajõe suudmepiirkonnaga ning eraldab Peipsit Lämmijärvest. Piirissaare pindala on 7,5 km², valdav osa (7 km²) saarest on kaitseala koosseisus. Saarel asuvad kolm küla (Piiri, Tooni ja Saare), mis on kaitsealast väljas.

Vastavalt Peipsiveere looduskaitseala kaitse-eeskirjale on Piirissaarel kehtestatud piiranguvöönd (pindala 208,6 ha) ja Piirissaare sihtkaitsevöönd (pindala 575,8 ha). Piirissaare sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on kaitstavate elupaigatüüpide ning merikotka, sinise emajuure ja ohustatud veelindude elupaikade kaitse. Sihtkaitsevööndis on keelatud majandustegevus. Piirissaarel on tehtud kahepaisete seiret. Poollooduslike koosluste hooldamine on vajalik Piirissaare lõuna- ja idaosas kahepaiksete maismaa-elupaikade parandamiseks.

Piirissaar on kultuurilis-ajaloolise omapäraga ala, kus tuleb säilitada väljakujunenud küladele omast ehitusstiili ja hoonestuse paiknemist. Põhiliseks seniste väärtuste säilimist tagavaks teguriks on senise elulaadi jätkumine.

Peipsiveere kaitseala külastatavus, sh veeteid pidi, on üsna suur, mistõttu on eriti oluline külastusteabe (sh info kehtivate piirangute kohta) kättesaadavuse parandamine. Selle eest hoolitseb Emajõe-Suursoo looduskeskus.

Manija maastikukaitseala

Manija maastikukaitseala kuulub Manilaiu-Hanilaiu loodusala koosseisus Natura 2000 võrgustikku, kus kaitse-eesmärgiks on kaitsealuste looma- ja taimeliikide elupaigatüüpide kaitse. Natura 2000 andmebaasi on kantud Manilaiu-Hanilaiu looduslalal kaitseväärtuslikuks linnuliigiks niidurüdi ja kaitseväärtuslikuks kahepaikseks kõre.

Manija saar on osa Kihnu kultuuriruumist ja kuulub selle kaudu UNESCO suulise ja vaimse pärandi meistriteoste nimekirja.

Vastavalt kaitse-eeskirjale on kaitseala maa-ala tsoneeritud ühte sihtkaitsevööndisse ja ühte piiranguvööndisse. Sihtkaitsevöönd on Anilaid (2,7 ha), kus kaitstakse lai maastikukompleksi ja seda asustavaid haruldasi liike. Manija on terves ulatuses (201,3 ha) piiranguvööndis.

Kaitseala omapäraks on suhteliselt tihe inimasustus, kus 204 hektaril asub ligi 40 majapidamist. Inimtegevus on olnud ja jääb ka tulevikus aluseks siinsete loodusväärtuste säilimisel. Seetõttu on maastikukaitseala eesmärkide saavutamisel vajalik tihe koostöö kohalike elanike ja looduskaitsete vahel. Kaitseala kaitseväärtused – rannaniidud, kõre, niidukurvitsalised, käpalised ja emaputk – on suuremal või vähemal määral seotud siinsete avatud maastike ning ekstensiivsete karjamaade säilimisega. Kahjuks ei vasta enamusel antud alal olemasolev majandamiskoormus või - meetodid elustiku mitmekesisuse säilimiseks vajalikule – niidetakse liiga kõrgelt, karjatamiskoormus on ebapiisav tagamaks järgmisel kevadel madalmurust rohustut, või on alad suisa kasutamata.

Suurimaks probleemiks kaitseväärtuste säilimise tagamiseks on loomapidamise majandusliku kasumlikkuse puudumine saarel. Samas on piisava kariloomade olemasolu Manijal üheks kaitseväärtuste säilimise võtmeteguriks. Seepärast on vajalik looduskaitse vahenditest toetada erinevaid karjamaade kasutust soodustavaid tegevusi, nagu kariloomade varjualuste tegemine,

¹⁰ -Peipsiveere looduskaitseala kaitsekorralduskava 2015-2024.

loomade karjatamisperioodiks saarele toomine jmt. Tulenevalt saarelisest iseloomust on ka üldised kulutused niitude majandamise organiseerimiseks suuremad kui mandril.¹¹

Kihnu laidude looduskaitseala

asub Kihnu vallas Linaküla külas ja Tõstamaa vallas Kastna külas. Kaitseala kaitse-eesmärk on kaitsta ja säilitada mere- ja rannikuelustiku elu- ja sigimispaidu, laidude maastikuilmet ja kaitsealuseid linnuliike.

Kaitseala maa- ja veeala jaguneb vastavalt kaitsekorra eripärade ja majandustegevuse piiramise astmele kaheks sihtkaitsevööndiks ning üheks piiranguvööndiks.¹²

11 - Manija maastikukaitseala kaitsekorralduskava 2010-2019.

http://www.keskkonnaamet.ee/kkk/Manija_MKA_KKK_2010_2019.pdf

12 - <https://www.riigiteataja.ee/akt/118032014003&leiaKehtiv>